

XX. YÜZYIL ŞÜPHECİLİĞİ (POST-MODERNİZM) VE ETİK PROBLEMLER

Talha KÜÇÜKKAYA*

Öz

Felsefe/Düşünce tarihi, elimizdeki yazılı vesikalardan başlamak kaydı ile, başından itibaren gözden geçirilecek olursa, dikkat çekici hususlardan en başta geleni hiç şüphesiz, hangi dönem olursa olsun felsefenin kendi döneminin; siyasi, dini, iktisadi, sanatsal, etik, sosyal, bilim ve hukuk alanları ile sıkı bir ilişkide olduğudur. Dolayısıyla felsefe tarihinde bir döneme has ortaya konulan felsefi tavır da ancak o dönemin sayılan koşulları da dikkate alınarak anlamlandırılabilir. XX. yüzyıl söz konusu edildiğinde de, post-modernizm hiç şüphesiz yine bu tarihsel aralığın bir hesaplaşması olarak önümüze çıkan çağdaş bir şüphecilik (septik tutum) olarak anılabilecektir. Ancak Antikçağ şüpheciliğinde de göze çarpan en ciddi kriz yine teorik temellerin toplum yaşamının olağan akışı ile karşılaştığında görülen açmazlarıdır. Bu cümleden olmak üzere çağdaş şüpheciliğin etik alan söz konusu edildiğinde nasıl bir sınav verebileceği ve hali hazırda verdiği sınav bu makalenin tartışmaya çalışacağı çerçeveyi sunmayı umuyor.

Anahtar kelimeler: Modernizm, postmodernizm, etik, şüphecilik, ilimlerin sayısı.

Giriş

Felsefe tarihinin Antikçağ olarak adlandırılan bölümü, kendi içerisinde de -Aristoteles'in Metafizik'in Alfa¹ kitabı da dikkate alınarak- bölümlenmiştir. 'Doğa Filozofları/Felsefesi' ile bizler 'arkhe/ilke'² arayışının felsefenin ana konusu olduğunu görürüz. Daha sonraki okullar ve bölümlerle birlikte; 'arkhe' arayışı sorununun iletildiğini ve nihayet -Sofist tutumu bir kenara bırakarak ilerlersek- Platon'a kadar gelen felsefi en temel sorunu 'Herakleitos ile Parmenides felsefeleri arasındaki karşıtlık ilişkisi' olarak okuyabiliriz. Bu sorun temelde, elbette ontolojik olmakla birlikte, *ontolojiye* ilişkin *epistemolojinin* de hem biçimsel hem içeriksel olarak etkilendiği, etkilenmek zorunda kaldığı: *oluş/bozuluş* ve *birlik* sorunudur. Daha açık ifadesi, hem varlığın birliği hakkında tutarlı bir felsefi dizge ileri sürülmeli hem de varlıkta gerçekleşen oluş/bozuluş (değişim) ifade edilebilmelidir. Bu durum indirgemeci de olsa, Platon öncesi felsefeyi okumak/anlamak için iyi bir fikir verir. İşte bu temel soruna, iki büyük Antikçağ filozofu olan Herakleitos ile Parmenides farklı cevaplar vermişlerdir.

Filozofların verdikleri cevapları görüp, bu cevapların -ontolojiye ilişkin yargıların- episteme/bilgi söz konusu olduğunda ne tür problemleri beraberinde getirdiğine bakabiliriz. Herakleitos, varlık'ın "oluş" olduğunu ileri sürer. Ünlü sözünü hatırlarsak, "aynı nehirlerle iki defa giremezsin"³ ifadesinin, varlığı oluş olarak tanımladığını görmemiz zor olmayacaktır. Diğer taraftan,

¹ Aristoteles, *Metafizik*, çev., Ahmet Arslan (İstanbul: Sosyal Yayınları 1996). Metafizik kitabının ilk kitabı (*Alfa*) Aristoteles tarafından, kendisine kadar gelen bütün bir Antikçağ Felsefesi Tarihi kitabıdır.

² *Arkhe/ilke*: Antik Yunan düşüncesinde, genel olarak ilk, temel, başlangıç. (...) ilk neden ya da ilke. Bk. Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü* (İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2013), s. 469.

³ Ahmet Arslan, *İlkçağ Felsefesi Tarihi: Sokrates Öncesi Yunan Felsefesi* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,

varlığa ilişkin bilgi söz konusu olduğunda da, durağan olmayan yani oluş/akış halinde bulunan varlık hakkında neredeyse hiçbir zaman tutarlı bir yargıda bulunamayacağımız fark edilecektir. Çünkü 'bu nehir' dediğimiz an aslında, 'akış halinde olan nehrin' de aynı nehir olmadığı ileri sürülebilecektir. Parmenides ise bütün varlığı tam bir dinginlik olarak görür. O da, "... varlığın varolduğu ve onun için varolmamanın mümkün olmadığı"nı⁴ söylerken, oluş/bozuluş için yeterince aydınlatıcı bir bilgi vermemiş olur. Parmenides ile bir taraftan aslında sürekli bir değişim halinde olmasına karşın varlık hakkında yargıda bulunabiliriz ancak oluşu izah etmemiz zora girer.

Bu bakımdan hem felsefi açıdan bir adlandırma yaptığımızda bunun, hem de aynı adlandırmaya konu olan varlığın değişiminin ontolojik olarak tespiti ve epistemolojik olarak eş zamanlı ifade edilebilir olmasının kabulü ancak, Platon ve Aristoteles gibi sistem filozoflarının sistemleri içerisinde çözüme kavuşacaktır. Kendilerinden önceki felsefelerin, hem varlık tasavvurlarını hem de varlığa ilişkin bilgi problemini çözüme kavuştururken aslında, hem varlığa dair yargıda bulunabileceğimizi hem de oluşu izah edebileceğimizi göstermiş olurlar.

Yukarıda Sofist tutumu bir kenara bırakacak olursak, dediğimiz hususu burada bir daha açıklığa kavuşturmak konumuz açısından faydalı olacaktır. Özellikle, Aristoteles'ten önce hocası Platon "Devlet" diyalogunu yazarken ve devam eden felsefi serüveninde; Sokrates'i de kendine örnek alarak, Protogoras ve Gorgias gibi önemli Antikçağ şüphecilerini eleştirip "bilginin bir kuramı" olabileceğini söyler. Temelde bu şüpheci tutuma yaptığı eleştiri, hem toplumsal yaşamda etik kuralların mümkün olduğu hem de Polis düzeninin tesis edilebileceğinin gösterilmesidir. Aksi halde Platon'a göre Polis'in düzensizliği ve yıkıma doğru gidişi, felsefi bir dizge (şüphecilik) yolu ile meşrulaştırılmış olunacaktır.

Antikçağ nihayete erdiğinde, toplumsal düzenlilik yeniden tesis edilip kargaşa çıkana değin, şüphecilik akımlarının da, felsefe tarihinin o döneminde sönümlendiğini gözlemleyebiliyor olacağız. Ne var ki, ortaçağ Skolastik felsefi tutum, Rönesans ve Reform gibi hem bilimsel hem de dini alanlardaki yenilikler ile sarsılmaya başladığında da, şüpheciliğin yeniden saygın bir felsefi konuma geldiği görülecektir.

Rönesans sonrası, bilimin ortaya koyduğu verilerin daha sonra Aydınlanma olarak anılacak olan yeni bir felsefi dizgeye evirildiği ise bilinen bir vakıdır. Ne var ki XVIII. yüzyıldan itibaren ta yirminci yüzyılın ilk yarısına kadar hâkimiyetini sürdüren bilim, batı düşüncesinde ilki Nietzsche olmak üzere birçok eleştiriye muhatap olmak durumunda kaldı. Nihayet bilimin kendisini yanlışlar olduğu *rölativizm* söz konusu olduğunda da, modern sonrası yeni ve çağdaş bir şüphecilik olarak tanımlayabileceğimiz postmodernist felsefi tutumlar ile karşı karşıya kaldık. Peki, ama bilgi ve hakikat üzerine yapılan bu teorik tartışmaların nihai test mercii olan pratik hayat ile karşılaştığında etik alanı üzerine söylenebilecek bir iddia var mıdır? Var ise nasıl bir toplumsal yaşam ön görmektedir? Bu toplumsal yaşamın mevcut hukuk düzeni(!) ile kendi önerisi olan bir hukuk anlayışı söz konusu edilebilir olacak mıdır? Bu ve benzeri soruları çoğaltmak mümkün olsa da, makalenin bundan sonraki bölümleri ana hatları ile bu tartışmayı sürdürmeyi amaçlamaktadır.

2016), c. 1, s. 193.

⁴ Arslan, *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, s. 219

1. Modernizmin Çıkmazı

Ortaçağ'ın sonu ile klasik dönem diye adlandırılan felsefi tasavvur yerini yeni bir doğa felsefesine bırakmaya başlamıştır. Bu yeni dönemin en karakteristik özelliklerinden biri de, tarihi lineer/ilerlemeci olarak okumaktır. Önce ortaçağ sonlarına gelindiğinde, özellikle astronomi alanında elde edilen bilimsel veriler, Copernik devrimi;⁵ evrenin bir bütün olarak bölünmüş olarak tasavvur edilemeyeceği ilke kabulünde ciddi bir kırılma yaşanmasına sebep oldu. Elbette, bilim sadece bu alanda değil aynı zamanda fizik alanında da Aydınlanma döneminde, artık Aristoteles yaklaşımından evrilme gösterdi.⁶

Astronomi alanında yaşanan bilimsel ilerlemeler, felsefe içinde yeni tasavvurların mümkün olduğunu gösterdi. Örneğin, Kozmoloji delilini Thomas Aquinas (1225-1274), Aristoteles'in izini sürerek ilk hareket ettirici fizik temeline dayandırırken, bu temel yeni bilimsel veriler (Newton fiziği) ile sarsılmış oluyordu.⁷

Teolojinin İlkçağ felsefecilerine borçlu oldukları, Varlık'ın bütünlüğü temeline dayalı Tanrı tasavvuru ve Tanrının Varlığı argümanları, Felsefe kavramının bizatihi kendisinin tarihte yaşadığı dönüşümden kaçınılmaz olarak etkileniyordu. Metafizik Aydınlanmaya kadarki felsefe tarihinde, tümel hakkında bir ilk ilke aramak, Ortaçağ'da var-olan bütünlüğü kuşatıcı olarak Tanrı'yı aramak anlamlarına gelirken, bu tarihten sonra artık başka bir bağlamda seyredecektir.

Söz gelimi, Varlık'ı bütün olarak tasavvur etmek, aydınlanmaya kadarki dönemde, İnsanın var-olan bütünden ayrı bir var-olan olarak tasavvur edilmediği anlamına gelecektir. Öyle ki, *düşünen özne olarak insan* ve karşısında açıklanmayı bekleyen nesnelere âleminin tasavvur edilışı, Descartes ile birlikte yeni bir Metafizik tanımının ilk adımı olarak algılanacaktır. Descartes'in "Cogito, ergo sum"⁸ demiş olması bu yeni tasavvurun ilk örneğidir denebilir. Daha sonra, Kant ile birlikte, artık Metafizik net bir şekilde kendi önceki anlamından kopmuş olacaktır. Bunu konu edinen Tarnas, kitabında Kant'ı konu edinen bölümden sonraki ilk başlığını; Metafiziğin Çöküşü⁹ olarak belirlemiştir.

Fakat felsefenin serüveni burada kalmamış ve XX. yüzyıldaki bilimsel gelişmelerde, bilimin kendine biçtiği '*hakikatin tek biçimli ve tek kaynağı olduğu iddiasında*' ciddi bir kırılma yaşamıştır. Özellikle Albert Einstein'ın Rölativizm/Görelilik teorisi bu sarsıcı etkinin teorik zemini olmuştur. Bunun yanı sıra deney ve gözlemlerin önce çıplak göz ile daha sonra aracı aletler (ör: mikroskop vb.) ile yapılması, deney ve gözlemin sınırları hakkında bir fikir vermiştir. Daha sonra da yeni bir *olasılıklar matematiği*¹⁰ gelişmiştir ki, bu bizatihi bilimin dahi tek bir hakikat sunmadığını göstermiştir.

Öte yandan bir de dünya ölçeğinde yaşanan adaletsizliğin Avrupa merkezci bir yaklaşımla nasıl sıkı bir ilişki içerisinde olduğu, siyasal alandaki tartışmalar ile gün yüzüne çıkmaya başlamıştır.

⁵ G. Skirbekk, N. Gilje, *Antik Yunan'dan Modern Döneme Felsefe Tarihi*, çev., Emrah Akbaş-Şule Mutlu (İstanbul: Kesit Yayınları, 2014), s. 209.

⁶ Michael Peterson, vd., *Din Felsefesi Seçme Metinler*, çev., Rahmi Acar vd. (İstanbul: Küre Yayınları, 2016) s. 253.

⁷ Peterson, *Din Felsefesi Seçme Metinler*, s. 253.

⁸ Skirbekk, *Antik Yunan'dan Modern Döneme Felsefe Tarihi*, s. 249.

⁹ Richard Tarnas, *Batı Düşüncesi Tarihi*, c. 1, çev., Yusuf Kaplan (İstanbul: Külliyyat Yayınları, 2015) s.188.

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bk. Bulanık/Fazilistik Mantık.

Tüzer'in deyiimi ile:

Özgürlük adına, özerlik adına, doğadaki, insandaki ve toplumsal olaylardaki bilinemez, belirsiz güçleri kontrol altına alabilmeye ve onu dilediğince kullanmaya muktedir bilim adına, despot ve muktedir bir Tanrının tahtından indirilmesiyle edinilmiş insan değeri ve hakları adına, gelecekteki demokratik cennetimiz adına sıkıca sarıldığımız ve korumak için canla başla mücadele verdiğimiz Aydınlanmacılığımız ve Modernistliğimizin kökleri sökülüyor, başı eziliyor ve ruhu param parça ediliyor.¹¹

Modernizm, Aydınlanmanın bir süreği olarak, bilimin kendisini mutlaklaştırdığı bir dünya düzeni önerirken, insanın özgürlüğü gibi bir temayı başat hale getirirken, I. ve II. Dünya Savaşlarını yaşadı. Halen Avrupa'nın selameti adına kendi coğrafyası dışında kalan coğrafyaları kan ve gözyaşına boğmaya devam etmektedir.

"Özgürlük, eşitlik ve kardeşlik, modernliğin sloganıydı."¹² Ne var ki, yukarıda sayılan nedenler ile modernizm XX. yüzyılın ilk yarısından itibaren teorik temelleri açısından savunulamaz olmuştur. Özgürlüğü ve eşitliği, kaba bir tek biçimcilikle tanımlayıp, Avrupa'ya özgü kılması modernliğin siyasal alandaki çıkmazı olduğu gibi, bilimsel verilerin olasılıktan ibaret olması/kalması felsefi düşün dünyasında, modernliği tartışmaya açmıştır. Bu tartışmanın temelini de post-modernist felsefi gelenek içerisinde anılabilecek XX. yüzyıl filozofları üstlenmektedir. "Post-Modernite Batı düşünme yapısındaki monist, düalist ve özne merkezli yapıların eleştirisidir"¹³ denilebilmektedir. Bu filozoflardan önemlileri: Michel Foucault, Jaques DerRida, Françis Lyotard ve Gilles Deleuze olarak alınabilir.¹⁴

Bu açılardan Modernite eleştirilmeyi hak etmiş görünse de, post-Modernite başlığı altında görüleceği üzere, Modernite eleştirisi olarak ortaya konan haklı itirazı yapan post-modern filozofların, bir *bilgi kuramı* ya da *felsefi bir yapı* önerisi söz konusu değildir. Hatta bizatihi "yapıya" bir yapının varlığına itiraz edilmektedir. Hal böyle olunca hemen bütün post-yapısalcı ve post-modernist filozofların duayeni olan Friedrich Nietzsche'nin *anarşizmi* ile karşı karşıya kaldığımız bir gerçeklik durumu söz konusu olmaktadır. Makalenin başında ortaya konulan etik anlamdaki sorular hatırlanacak olursa, Modernite kendi iddialarının aksine bir dünya düzeni(!) ortaya koymuşken, haklı itirazın cephesindeki filozofların önerdikleri bir felsefi dizgenin olmayışı da post-modernizme daha başından bir itiraz olarak öne çıkmaktadır. Acaba post-modernist tutumun modernliğe bu şüpheli yaklaşımının tek ihtimali kaotik bir gerçeklik mi önermektedir? Post-Modernite ve eleştirisi başlığı altında bu soruya eğilmeye çalışacağım.

2. Post-Modernite ve Eleştirisi

Modern paradigmayı ana hatları ile Aydınlanmanın bir devamı gibi tanımlayıp, çıkmazlarına dair post-modernist felsefi tutumun haklılığına değindikten sonra, post-modern tutumun kendi gerçekliğini anlamlandırmaya çalışalım. Modernite eleştirisi olarak haklılığının payını verdiğimiz post-modern felsefi tutum, makalenin başında da ifade edildiği gibi en kaba tanımca bu çağa özgü

¹¹ Abdüllatif Tüzer, "Postmodernizm ve Tanrı'nın Ölümü: Özenin Arkeolojisi Üzerine Bir Deneme", Milet ve Nihal Dergisi, Temmuz-Aralık, Sayı:12/2, 2015, s.73-124.

¹² Zygmunt Bauman'dan aktararak: Tüzer, "Postmodernizm ve Tanrı'nın Ölümü", s. 88.

¹³ Sinan Kılıç, "Postmodernite ve Post Yapısalcılık", *Felsefe Tarihi III: XX. Yüzyıl Filozofları* (İstanbul: Sentez Yayıncılık, 2016), s. 534.

¹⁴ Kılıç, "Postmodernite ve Post Yapısalcılık", s. 535.

bir şüphecilik türüdür. Şüphesini, Modernite'nin biliminden, felsefesine kadarki mutlakçı tutumuna karşı sergiler. Tek biçimli hakikat önerisi olarak modernitenin kendisini sunmasına karşı çıkan post-modern tutum, buradaki nirengi noktasından hareketle hemen her "tek hakikat" önerisine karşı da aynı tutumu sergilemektedir.

Burada dikkat edilmesi gereken bir hususta şudur: Modernite, Aydınlanmadan beridir süre gelen felsefi dizgesinde tarihi ilerlemeci olarak algılamak, post-modern tutumun moderniteyi kendisinden önceki son felsefi dizge olarak kabul etmesi de post-modernitenin gizil olarak bu ilerlemeci tarih anlayışını paylaştığını gösterir. Örneğin, Michel Foucault bize, "Kelimeler ve Şeyler"¹⁵ metninde esas olarak 'tarihin süreksizliğini' kavramların tarihsel dönemleri dikkate alarak farklı adlandırmalara konu olduğunu göstererek anlatır. Burada filozofun tarihin ilerlemeci yaklaşımına sahip bir Modernite eleştirisi olduğu kabul edilecek olursa, kendi itirazının da modernitenin bir sonraki aşamasında dile gelmiş olmasından hareketle denilebilecektir ki, moderniteye kadar ki tarihi bir bütün olarak Modernite ile sonlandırdığı ön kabulü söz konusudur. Burada işaret etmeye çalıştığım husus, post-modernitenin Modernite eleştirisi öyle bir hal almaktadır ki, modern öncesi bütün felsefi dizgeleri sanki artık eleştirmeye gerek duymaz bir hal almış olmasıdır. Oysa moderniteye yapılan eleştiri belki de felsefe tarihi dikkate alındığında modern öncesi felsefi dizgeleri kendisine konu alamamış olduğunu gösterir.

Eleştirinin bir diğer tarafını da, "dil felsefesi" tartışmaları kaplar. Dil felsefesi bilindiği gibi, belki de XX. yüzyılı "dil felsefesi" dönemi olarak adlandırmamızı mümkün kılacak bir hacim kaplamaktadır. İster analitik yaklaşımlar ister hermeneutik tartışmaları söz konusu edilmiş olsun, dilin anlamın ve anlamlandırmanın bir aracı olmasından hareketle gün yüzüne çıkan "yorum" ve "yorumun sınırı" felsefi dizgelerin hakikatliliğinin bir göstergesi olarak tartışmaya dahildir. Şaylan, post-modern felsefi tutumun bilimi de bir dil olarak ele alıp, bilim önermelerini dilsel önermeler gibi eleştiriye tabi tuttuğunu söyler: "İşte postmodern düşünürler bu noktanın altını çizerek, yani dilin taşıdığı özellikler nedeniyle doğruluk temsili yapmaya uygun olmadığını öne sürerek bilimin olabildiğini sorgulamaktadırlar."¹⁶ Burada dil için öne sürülen yaklaşımın felsefi bir dizge ya da "tek hakikat" iddiasındaki bir dizge içinde simetrik anlamda kullanıldığına dikkat edilmelidir.

Post-modern felsefi tutum eleştirel yaklaştığı "tek hakikat" tavrına yönelik olarak oldukça sert bir biçimde geliştirdiği itiraz ile "teorik" anlamda hiçbir felsefi dizgeyi tek başına doğru olarak kabul etmeyecektir. Ancak bu hakikatin olmadığı anlamını taşımamaktadır. Ama aynı zamanda, "...doğru/yanlış ikilemini belirleyen iki değerli mantık yerine çok değerli mantığa yönelmek gerekmektedir."¹⁷ Teorik olarak "çok değerli" mantık ifadesi, sosyal pratik anlamda ise "çoğulcu" yaklaşımı peşi sıra sürükleyecektir. Şaylan bu çoğulcu tutumu, "entersubjektivite"¹⁸ olarak ifade etmektedir. Dolayısıyla, bilimin ya da bir bilgi kuramının yapılabirlik imkânı da *entersubjektiviteden* geçmektedir gibi görünür. "Doğru nedir sorusuna, doğru bir entersubjektivitedir türünden bir yanıt verilebiliyorsa bilimin yapılabirliği sağlanmış sayılabilir."¹⁹

¹⁵ Michel Foucault, *Kelimeler ve Şeyler*, çev., Mehmet Ali Kılıçbay (İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları, 2015).

¹⁶ Gencay Şaylan, *Postmodernizm*, (Ankara: İmge Kitabevi, 2016), s. 255.

¹⁷ Şaylan, *Postmodernizm*, s. 258.

¹⁸ Şaylan, *Postmodernizm*, s. 272.

¹⁹ Şaylan, *Postmodernizm*, s. 272.

Şaylan'ın tespiti Modernite eleştirisinden sonra post-modern tutumun bilim yapılabilir bir yapıyı ön gördüğüne dair bir izlenim verse de, post-modern filozofların bu yaklaşımda oldukları şüphelidir. Her ne kadar hayatın olağan akışı Şaylan'ın dediği yönde bir eğilim göstermeye uygun düşse de, post-modernist bir filozof açısından en kaba hali ile "bu tutumun kendisi de yeni bir yapı" sunduğundan kabul edilebilir olmayacaktır. Hemen her felsefi dizgenin bir tahakküm kurduğu düşünce tarihi boyunca bir vakıa iken, post-modernist yaklaşım entersubjektivite ile aşılacak gibi görünmemektedir.

Üstelik özgürlük ve sorumluluk kavramlarının taşıdıkları anlam dünyası dikkate alındığında, bir bireyin kendi inandığı bir hakikatin pratik yaşama uygulanması sorumluluğu çoğulculuğa muhalif olarak karşımıza çıkabilecektir. Bu noktadaki kritik şöyle dile getirilebilir: görüldüğü gibi bir bireyin inancını 'tek hakikat' olarak görmesi onun özgürlüğüne konu iken, siyasal ve sosyal hayata bunu yansıtması sırasında çıkabilecek problemlerde, Şaylan'a göre o bireye diyeceğimiz şudur: 'bu hakikat tek hakikat değildir, kendi tek hakikatini sosyal hayatta değil bireysel hayatında yaşa. Çünkü tek hakikat, 'hakikatin çokluğudur.' Ortaya çıkan durum, post-modern tutumun etik alandaki en ciddi çıkmazı gibi görünmektedir. Çünkü bireylere özgürlük tanıma ön koşulu ile ortaya atılan çoğulculuk nihai anlamda sosyal hayatta hakikatlerin sosyal ve siyasal alanı şekillendirme iddialarında bariz bir çatışmayı mümkün kılacak gibi görünmektedir. Bu durumda söz konusu birey çoğulculuğun bizatihi kendisinin hakikatine muhalif olduğunu dile getirirse ne olacaktır? İşte bu nokta tartışmadan uzak tutulmakla beraber gizil olarak o bireyi de çoğulculuğu yani "yeni bir tek hakikat olan çoğulculuğa" davet edilmesi gerekliliğini hatta zorunluluğunu içinde saklamış gibi görünmektedir. En iyi ihtimalle bütün hukuk düzeninin ve devlet kavramının yok kabul edildiği bir dünya tasavvurunda öbekleşmiş küçük toplulukların kendi yaşamlarını örgütlemeleri ile mümkün görünen bu tutum hayatın olağan akışı ile çatışır gibi durmaktadır. Çünkü bu tarzda bir varsayımda dahi, bütün bir yeryüzüne hâkimiyeti salık veren ortaçağ Tanrı devleti gibi bir yaklaşım bu kez de bir diğer topluluğun yaşam alanına müdahaleyi pekala kendi hakikat telakkisine uygun görebilecektir.

3. Mevcut Felsefi Krize Bir Öneri Denemesi

Felsefe tarihinin Klasik olarak adlandırılan bölümünde, ortaçağların sonuna değin hakim olmuş felsefi sistemlerin ortak bir özelliği de, filozofların felsefelerini kurarken "ilimlerin sayımı" ile işe başlamalarıydı. Bu yaklaşım bütün bir Ortaçağ'a Aristoteles'ten miras kalmıştır. Felsefi sistem ilimlerin sayımı ile başlar, her bir ilim sırasına uygun olarak tartışmaya açılır ve her bir ilmin hem ontolojik hem epistemolojik imkân ve sınırları dile getirilirdi. Örneğin, konu Metafizik ise bu başlık altında hangi varlık türlerinin konu edileceği, bu varlık türlerine ilişkin elde edilecek bilgi türü ve bu bilginin diğer varlık alanları ve bilgi türleri arasındaki güvenilirlik açısından hiyerarşideki yeri ifade edilirdi.

Yukarıda Modernite ile ilgili olarak bilimin tek hakikat olma iddiasının, ortaçağ sonrası yeni bir doğa felsefesi ortaya koyduğunu söylemiştik. Bu yaklaşım Kartezyenizm olarak ifade edilir. Kartezyen yaklaşım, doğada görülen matematiksel ilişkileri evrenselleştirerek insan bilimlerine de uygulama eğiliminde idi. Ancak, XX. yüzyıldaki bilimsel gelişmeler ile bilimin bir tür olasılıklar matematiğine evrilmesi insan bilimlerinde ve özellikle etik alanlarda da rölativizm/göreliliğin kabulünü beraberinde getirmişti. Bu da yukarıda işaret etmeye çalıştığımız post-modernitenin etik

alandaki ortaya çıkabilecek kaotik yapıyı meşru görmesini doğurmaktaydı. Ve ortaya çıkan kaotik yapıyı entersunjektivite ile ifade etmiş olmak mevcut etik problemleri çözmekten daha çok üstünü örterek görmezden gelme eğilimi göstermektedir. Ne adına? Yukarıda Tüzer'in modernlik adına savunduklarımızın post-modernite ile haklı olarak sarsıldığını dile getirdiği gibi bu kez de post-modernitenin Modernite eleştirisindeki haklılığını elde tutmak adına, toplum bilimlerinde ve özellikle etik alanda kaotik durumu kabullenmemize yol açmakta görünüyor.

Fazlıoğlu, bireysel ahlâktaki yozlaşmanın sebebine dönük olarak, kanonik yapıyı yitirdiğimizi dile getirirken, kanonik yapıdan kastının orta-ölçekte bir dil olduğunu söyler.²⁰ Bu yaklaşımdan hareketle modern bilimin kendini yanlışlaması ya da tek hakikat olmağına daha farklı bir yaklaşım geliştirilebilir. Örnek olarak, Euklides geometrisi ya da Spinoza için düzlem geometri de bilinen: üçgenin iç açılar toplamının 180 derece olması artık jeodezik üçgenler söz konusu olduğunda doğru kabul edilmemektedir. Dolayısıyla "doğru nedir" sorusu burada "hangi dizgeye göre"²¹ sorusunun cevaplandırılmasından sonra anlamlı olabilecektir. Aksi halde düzlem geometri için sorunun doğru cevabı (180 derece) halâ geçerliliğini korumaktadır. Yine benzer bir örnek olarak, atom altı parçacıklar mekaniğinde Newton mekaniğine aykırı bir takım gözlemler yapmaktayız. Örneğin atom altı parçacıkları söz konusu olduğunda bir parçacığın ya hızını ya yerini ölçebiliyoruz. Oysa daha büyük bir ölçekte, sözgelimi bir arabanın hızını ve yerini eş zamanlı olarak ölçmemiz halâ bir dizgeye göre Newton mekaniğinin çalıştığını göstermektedir.

Örnekler artırılabilirse de, esas olarak işaret etmek istediğim husus küçük-orta ve büyük ölçeklerde çalışan farklı bilimsel dizgelerin olabileceğinin fark edilmesidir. Dolayısıyla geldiğimiz nokta şu olmaktadır: evet tek bir matematiksel formülasyon bütün ölçeklerdeki sorularımıza cevap vermiyor. Ancak her bir ölçek için *bilgi* elde edebileceğimiz ayrı bir dizge kullanabilmekteyiz. Yani düzlem geometri söz konusu ise halâ üçgenin iç açılar toplamı halâ 180 derecedir ve jeodezik üçgenler için ise üçgenlerin iç açılar toplamı minimum 180 dereceden büyük ve 540 dereceden küçüktür. Dikkat edilecek olursa her iki farklı ölçek ve dizge için kendi içerisinde tutarlı bir kip (-dir, dir'li yapı) kullanabiliyor olduğumuzdur.

Buradan hareketle yeniden bir "ilimlerin sayımı" ve sayılan ilimlere ilişkin kendilerine konu edindikleri ölçeğe uygun varlık alanı ve o varlık alanına ilişkin elde edilecek bilginin türü tespit edilebilirse, post-modernist mutlak şüpheci tasavvur yerine tesis edilebilecek yeni bir felsefi dizge kurulabilir görünmektedir. Ancak hemen belirtilmelidir ki, Modernite örneğinde olduğuna benzer biçimde insan bilimleri söz konusu olduğunda bilimsel dizgeler ile insan bilimleri arasında kurulacak bağın biçimi konusunda dikkatli davranmak gerekmektedir. Hobbess'un Leviathan'da tanımladığına benzer Aydınlanmacı bir insan tanımı, insanı bir saate benzetmekteydi.²² Hobbess'un bu tanımı insanı bir tür makine olarak görmeyi salık vermişti. Ne var o dönemin mekaniği ifade edildiği gibi farklı ölçeklerde aynı sonuçları vermeyince, insanda post-modernitenin kaotik tanımı ile baş başa kalmış oldu. Bu açıdan belki de, XXI. yüzyılda felsefi olarak yeniden temelleri atılacak olan ilimlerin sayımında inan ile matematiksel ve mekanik formülasyonların ilişkisi zorunlu olarak öne

²⁰ İhsan Fazlıoğlu, *Kendini Bulmak* (İstanbul: Papersense Yayınları, 2015) s. 92; İhsan Fazlıoğlu, "Neyi Kaybettik: Kanonik Yapıyla Var-olmak...", *İtibar Dergisi*, Sayı:35, Ağustos 2014, s. 32-39.

²¹ Alpaslan Açıkgenç, *Bilgi Felsefesi* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2011) s. 32.

²² Thomas Hobbess, *Leviathan*, çev., Semih Lim, (İstanbul: YKY Yayınları, 2012) s. 17.

sürülmeyecek ve farklı bir kategoride değerlendirilecektir.

Sonuç

Bu makalede, Aydınlanma sonrası bilimin tek hakikat iddiasının tahakkümü ile kendi iktidarını kuran Modernitenin, XX. yüzyılın ilk yarısında; yine bilimsel veriler ile sarsılmaya başlayan tek hakikat iddiasına karşın ortaya çıkan post-modern eleştiriyi açıklamaya çalıştım. Ancak, post-modern felsefenin kendisi bütün felsefi yapılarla karşı olan tutumu neticesinde ancak, *çoğulculuk* ile ifade edilebilecek bir *etik* anlayış önerebilmektedir. Post-modernite yukarıda işaret edilmeye çalışıldığı üzere her ne kadar moderniteye yaptığı eleştiride haklılık sahibi olsa dahi, sosyal ve siyasal düzen söz konusu olduğunda ortaya koyduğu çoğulculuğun yaşamın olağan akışı ile bir çatışma yaşayacağı ve kaotik bir durum arz edeceği görülmektedir. Nihayet yaşanabilecek bu kaotik durumun tek meşru dayanağı da Modernite eleştirisi olarak durmaktadır. Öneri olarak sunmaya çalıştığım bölümde ise hem modernitenin tek hakikat iddiasına eleştirisinin hakkını verip hem de bu durumda toplumsal yaşamı kaotik bir durumla karşı karşıya bırakmamak için yapılabilecek felsefece tutumun, belki de yeniden bir ilimlerin sayımı ile gerçekleştirilebileceğini göstermiş olmayı umuyorum.

Elbette, var olan felsefi sorunun büyüklüğü göz ardı edilmeden sunulan önerinin zemini, şüpheciliğin hiçbir dönemde felsefenin ana aksını oluşturmadığı gerçeğinden hareketlidir. Ortada mevcut reçetelerden birine razı olmak en azından felsefe tarihi dikkate alındığında, post-modernitenin de nihai öneriyi sunmuş olmasının kabul edilebilir olmadığını göstermektedir. Felsefece tutum var olan Kaotik yapıyı Platon'un Demiurgos'u gibi Kozmos'a dönüştürmek olmalıdır.

Kaynakça

- Açıkgenç, Alpaslan, *Bilgi Felsefesi*, İstanbul: İnsan Yayınları, 2011.
- Aristoteles, *Metafizik*, çev., Ahmet Arslan, İstanbul: Sosyal Yayınları, 1996.
- Arslan, Ahmet, *İlkçağ Felsefesi Tarihi: Sokrates Öncesi Yunan Felsefesi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016), c. 1.
- Cevizci, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2013.
- Fazlıoğlu, İhsan, "Neyi Kaybettik: Kanonik Yapıyla Var-olmak...", *İtibar Dergisi*, Sayı:35 Ağustos 2014.
- Foucault, Michel, *Kelimeler ve Şeyler*, çev., Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları, 2015.
- Hobbes, Thomas, *Leviathan*, çev., Semih Lim, İstanbul: YKY Yayınları, 2012.
- Kılıç, Sinan, "Postmodernite ve Post Yapısalcılık", *Felsefe Tarihi III: XX. Yüzyıl Filozofları*, İstanbul: Sentez Yayıncılık, 2016.
- Peterson, Michael, vd., *Din Felsefesi Seçme Metinler*, çev., Rahmi Acar vd. (İstanbul: Küre Yayınları, 2016.
- Skirbekk, G., Gilje N., *Antik Yunan'dan Modern Döneme Felsefe Tarihi*, çev., Emrah Akbaş-Şule Mutlu, İstanbul: Kesit Yayınları, 2014.
- Şaylan, Gencay, *Postmodernizm*, Ankara: İmge Kitabevi, 2016.
- Tarnas, Richard, *Batı Düşüncesi Tarihi*, c. 1, çev., Yusuf Kaplan, İstanbul: Külliyat Yayınları, 2015.
- Tüzer, Abdüllatif, "Postmodernizm ve Tanrı'nın Ölümü: Öznenin Arkeolojisi Üzerine Bir Deneme", *Milel ve Nihal Dergisi*, Sayı: 12/2, Temmuz-Aralık, 2015.

Abstract

20t Century Scepticism (Postmodernism) and Ethical Problems

The history of philosophy/ thought, with the condition of beginning with the written material at hand, if it is going to be gone through from the beginning, among the eye-catching points, no matter which period it is, without doubt is the one of philosophy which is in a firm relationship with political, religious, economical, artistic, ethical, social, scientific and legal fields. Because of this, the attitude puts forward in a philosophical period can only be meaningful if the conditions of the period are taken into consideration. When XX. Century is in question, without doubt postmodernism can also be refered to as a contemporary scepticism which is again a coming to terms of this period. But again the eye-catching most serious crisis of the antiquity is the dead ends of theoretical basis when they confront the ordinary course of community life. When the ethical field is in question, how contemporary scepticism is already coping or is going to cope is what this article hopes to bring forward with a frame in which it is going to try to study.

Keywords: Modernism, postmodernism, ethics, scepticism.